

Zubrytska-Makota I. V., Hrystuk O. L. Suicide as an extreme form of psychological rejection of yourself: help diagnose the problem

The article deals with features of manifestation formation and the main components of suicidal behavior and describes diagnostic criteria of risk behavior, how to support post suicidal clients. The authors describe the need for early detection of the presence of the problem of suicide in children and youth. Note the importance of maintaining and adapting suitidents from family and close surrounding.

Key words: *suicide, suitidentia, criterias of risk, depressive client, diagnosis of suicide.*

Стаття надійшла 25 грудня 2013 р.

УДК 373.2:316.362.31

**Н. М. Калька,
О. В. Васільєва**

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ СІМ'Ї
НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ДИТИНИ**

Проаналізовано особливості соціалізації дитини під впливом сім'ї. Означено психологічні причини деструктивного впливу на дитину і порушення її соціалізації. Подано типологію сімей, що негативно впливають на формування особистості дитини. Охарактеризовано основні типи дисгармонійного сімейного виховання дітей.

Ключові слова: *сім'я, проблеми сім'ї, сімейне виховання, деформація сім'ї, деструкція, виховання, психосоціальний розвиток дитини, соціалізація, типи дисгармонійного виховання.*

Постановка проблеми. Сім'я як соціальний інститут є давнім утворенням. Процес соціалізації розпочинається з дитинства і основним агентом соціалізації для дитини є сім'я. Роль батька, матері, братів, сестер і міжособистісні стосунки між ними формують «психобіологічну матрицю» взаємин, яка впливає на інтелектуальний, емоційний, мовленнєвий, етичний розвиток дитини раннього віку, визначаючи її смаки та уподобання. Тому вивчення природи порушення соціалізації дітей в первинному інституті соціалізації – сім'ї – особливо актуально на цьому етапі розвитку суспільства

Стан дослідження. У науковій літературі можна натрапити на обсяжну феноменологію батьківських стосунків (позицій), стилів ви-

ховання, а також їх вплив на соціалізацію дитини в рамках нормальної або відхильної поведінки. Різні аспекти життєдіяльності сім'ї та виховання в ній дітей вивчали А. Личко, С. Соловейчик (моделі хибного сімейного виховання), Е. Ейдемільер (проблеми внутрішньосімейного спілкування), І. Дубровіна, О. Карбиков, О. Насонова (характеристика типів спотворень у сімейному вихованні).

Будь-яка деформація сім'ї призводить до негативних наслідків у розвитку особистості дитини. Дослідники А. І. Захаров, А. С. Співаковська, Е. Г. Ейдемільер стверджують, що однією з головних причин порушення соціалізації дитини в сім'ї є дисгармонійні стосунки в сім'ї.

Так, сучасні дослідження науковців (О. Безпалька, О. Данченка, Л. Ковалья, А. Капської, І. Трубавіної, А. Цюся та ін.) доводять, що сімейні проблеми, які полягають у дисфункціональності сімейних зв'язків, у патологізації стосунків між чоловіком і дружиною, між батьками і дітьми, за загальним правилом, не залежать від соціального статусу сім'ї: вони можуть спостерігатися і в інтелігентній, забезпеченій сім'ї, і у малоосвіченій або малозабезпеченій.

Ці теоретичні аспекти вивчення окресленої проблеми обумовили **мету наукового пошуку** – вивчення психологічних аспектів деструктивного впливу сім'ї на особливості соціалізацію дитини.

Виклад основних положень. Особливої уваги нині потребує дослідження відхилень у соціалізації дітей під впливом різноманітних чинників, зокрема у деструктивній сім'ї. Тому метою охарактеризуємо типології деструктивних сімей та чинників, що впливають на порушення соціалізації дитини.

Загальновідомо, що деструктивні сім'ї – це такі, які через об'єктивні або суб'єктивні причини втратили свої виховні можливості, унаслідок чого у них панує недоброзичлива ситуація для виховання дитини.

До деструктивних належать сім'ї: де батьки алкоголіки, наркомани, ведуть аморальний спосіб життя, вступають у конфлікт із морально-правовими нормами суспільства; зі стійкими конфліктами між батьками, батьками і дітьми; неповні; зовні благополучні, котрі систематично припускаються серйозних помилок, прорахунків у вихованні через низька педагогічну культуру та неосвіченість (взаємостосунки з дітьми формального характеру, відсутня єдність вимог до дитини, простежуються бездоглядність, надмірна батьківська любов, надмірна суворість у вихованні, застосування фізичних покарань тощо).

Вчені вирізняють такі причини неадекватного ставлення до дитини:

- психолого-педагогічна некомпетентність батьків, некритично засвоєні ригідні стереотипи виховання дитини, що призводять до стійкості виховання, неузгодженість установок і дій батьків;

- особистісні особливості батьків;
- особливості взаємин подружжя чи інших членів сім'ї, що проєктуються на дитині [1, с. 43].

Порушення в особистісному розвитку дитини і появі відхилень в його поведінці переважно залежить від батьків. Саме батьки, будучи першими вихователями дитяти, допускають серйозні педагогічні помилки або особистим прикладом задають спотворені норми соціальної поведінки, які діти запозичують і використовують не лише у сфері внутрішньосімейних стосунків, але і в інших умовах ділового і міжособистісного спілкування.

Негативно впливають на процес соціалізації дитини особистісні особливості батьків: тривожність у стосунках із дітьми через власні внутрішні конфлікти; крик, сварки, погрози на адресу дитини; домінантність та владність, категоричність і директивність думок, прагнення підпорядкувати собі дітей і досягти беззаперечної слухняності; батьківське марносластво, що призводить до завищеного рівня вимог стосовно можливостей дітей; дотримання застарілих правил поведінки і шкідливих звичок.

А. Адлер описав тип тривожної матері, що надміру опікується дитиною, тим же паралізуючи її активність і самостійність [3, с. 34].

О. І. Захаров серед таких особистісних рис характеру виділяє: егоцентризм батьків, внутрішню конфліктність, неприйняття себе, тривожну недовірливість. Батьки, що не цінують себе, не можуть сприяти формуванню почуття власної гідності й самоповаги в дитини. Постійна тривога батьків за дитину викликає в неї почуття невпевненості в собі, паралізує її активність і самостійність [8, с. 96].

В. Юстицькис та Г. Ейдемільлер вирізняють 4 типи сімей, які негативно впливають на соціалізацію дитини:

1) сім'я з орієнтацією на соціальну недовіру: недовіра до тих, хто поруч; намагання в усьому бачити прихований зиск, загрозу; неконтактність; сприймання тих, хто поруч, як аморальних людей («ми завжди маємо рацію, всі інші – винні»);

2) сім'ю з орієнтацією на отримання задоволення від життя: погяд до земних радощів, безтурботне ставлення до майбутнього, відсутність життєвих планів, небажання долати труднощі, брати на себе відповідальність за життєдіяльність сім'ї;

3) сім'ю з орієнтацією на «авантюризм» у досягненні мети: високе поцінування підприємливості, досягнення успіху правдами і неправдами, за мінімальних затрат праці й часу; переступання меж дозволеного, невизнання моральних норм, нехтування ними за особистої потреби; сумнівні діяльності; намагання використовувати прихильність інших

собі на користь; схильність до «вигідних» знайомств; скептичне ставлення до таких якостей, як працелюбність, терпіння, наполегливість;

4) сім'ю з орієнтацією на застосування сили: культ фізичної сили; вживання грубих слів, конфлікти; агресивна поведінка [5, с. 131].

К. Е. Ігошев і Г. М. Мінковський, класифікуючи сім'ї за різним виховним потенціалом, виокремлюють 2 типи сімей, які негативно впливають на процес соціалізації: виховально нестійкі, для яких характерна неправильна виховна позиція батьків (наприклад, надмірна опіка) за достатньо високого виховного потенціалу сім'ї; виховально слабкі з втратою контакту з дітьми і контролю над ними, коли батьки з різних причин (через поганий стан здоров'я, перевантаженість роботою, низький рівень освіти та психолого-педагогічної компетентності) не здатні правильно виховувати дітей, поступившись у своєму впливі групі однолітків [3].

На порушення процесу соціалізації дитини впливає такий чинник, як деформація сім'ї. Можна вирізнити два типи деформації сім'ї:

1) структурна – порушення її структурної цілісності (відсутність у сім'ї одного із батьків);

2) психологічна – пов'язана із порушенням міжособистісних взаємин, а також із системою негативних цінностей, асоціативних установок та інше.

Сьогодні увагу науковців дедалі частіше привертає саме психологічна деформація сім'ї. Передумовою цього є те, що її зміст і наслідки впливають на негативний розвиток особистості дитини, породжуючи різні особистісні деформації, – від соціального інфантилізму до асоціальної і делінквентної поведінки [8].

Є такі стилі родинних стосунків, які призводять до порушення соціалізації дитини:

1) дисгармонійний стиль виховних і внутрішньосімейних стосунків (гіперопіка, конфліктні ситуації, подвійна – «для інших» і «для себе» – мораль і т. д.);

2) нестабільний стиль виховних впливів у неповній сім'ї (ситуація розлучення, роздільне мешкання дітей і батьків);

3) асоціальний стиль стосунків у дезорганізованій сім'ї (систематичне вживання алкоголю, наркотиків, аморальний спосіб життя, кримінальна поведінка батьків, родинна жорстокість, насильство) [1].

Є сім'ї, в яких діти не тільки позбавлені догляду, а й перебувають в антисоціальному, кримінальному середовищі, яке негативно впливає на соціалізацію дитини. Через відсутність позитивного батьківського прикладу діти, які виховуються в такій сім'ї, не в змозі обрати для себе адекватний спосіб соціальної поведінки, соціальних відносин.

Важливим чинником відхилень у психосоціальному розвитку дитини є неблагополучна сім'я, яка не виконує такі найважливіші функції, як формування у дітей відчуття психологічного комфорту, захищеності. Негативний мікроклімат у багатьох сім'ях обумовлює виникнення відчуження, грубості, неприязні, соціального дистанціювання, прагнення робити все на зло, всупереч волі інших, що створює об'єктивні передумови для появи асоціальної поведінки.

Деколи навіть зовні благополучні сім'ї (матеріально забезпечені, з хорошими житловими умовами, з високим соціальним статусом, рівнем освіти і культури батьків), якщо в них спостерігаються порушення в міжособистісних і внутрішньосімейних стосунках, неблагополучні, бо ці порушення, як правило, призводять до деформації особистості в процесі соціалізації дітей.

Показником дисгармонійної сім'ї є послаблення або розрив сімейного зв'язку між батьками і дітьми, які виникають унаслідок: надмірної зайнятості батьків, конфліктної ситуації в сім'ї, асоціальної поведінки батьків, випадків насильства або жорстокого поводження, відсутності у сім'ї благополучної емоційної атмосфери, помилки у вихованні, дисгармонійних стосунків у сім'ї та інше.

Чимало дослідників (А. І. Захаров, А. С. Співаковська, Е. Г. Ейдемільер і ін.) підтверджують, що однією з причин порушення соціалізації дитини в сім'ї є дисгармонійні стосунки, що виявляються у холодності між батьком і матір'ю, батьками і дітьми, розриві теплих емоційних зв'язків між ними [5].

Учені А. Венгер і В. Сухомлинський вважають, що причиною дисгармонії в батьківсько-дитячих стосунках може бути недостатність спілкування між батьками [2].

А. Вангер ідентифікує чотири види сім'ї з порушенням спілкування батьків і дітей.

До першого входять сім'ї «із травматизацією дітей». Люди, що зазнали насильства в дитячому віці, можуть потім ідентифікувати себе або з агресором, або з жертвою. У тому й іншому випадку почуття болю, сорому, жаху, безпорадності після насильства, особливо з боку батьків, можуть стати причинами негативних проявів у підлітковому й дорослому віці.

Другий різновид сім'ї – «нав'язлива». У ній батьки нав'язують себе дитині, постійно контролюють її поведінку, що викликає у дитини сором і злість. У батьків у такій сім'ї часто виникають грандіозні, нереалістичні очікування. У подібних умовах можуть виникнути маски фальшивої ідентичності, лицемірні ролі, які діти використовують для захисту.

Третій різновид сім'ї – «брехлива». У результаті постійної неправди, що культивується у такій сім'ї, домінуючою емоцією в дитини стає сором, відбувається деперсоналізація, втрачається почуття реальності.

Четвертий різновид сім'ї – «непослідовна, ненадійна». У ній те, що сьогодні схвалюється, завтра засуджується, що вихваляє батько, те критикує мати. У результаті порушується стабільність супер-его дитини, що може стати однією із причин порушення її соціалізації [2].

Е. Г. Ейдемільер вважає, що дисгармонійні стосунки в сім'ї – це авторитаризм, відсутність взаємної підтримки і розуміння, підвищена конфліктність, агресія і насильство. Дисгармонія родинних стосунків дає дитині зразки неспостійності, ворожості і асоціальної поведінки. У дисгармонійній сім'ї, там, де виховання дитини має проблемний характер, спостерігається вияв зміни батьківських позицій, а саме вони є неадекватними, втрачають гнучкість, стають незмінними і непрогнозованими [5].

Отже, під «дисгармонійним вихованням» розуміють невідповідність вимог батьків і виховання в цілому психофізіологічним можливостям дітей, особливостям формування характеру та особистості. Типи дисгармонійного виховання різноманітні, але їм властиві:

- недостатній рівень емоційного прийняття дитяти, можливість емоційного відкидання і амбівалентного ставлення, відсутність взаємності;
- низький рівень згуртованості батьків і розбіжності в сім'ї щодо процесу виховання дітей;
- високий рівень суперечності, непослідовність у ставленні батьків із дітьми;
- обмеженість у різних сферах життєдіяльності дітей;
- підвищення вимог до дитини або недостатня вимогливість, уседозволеність;
- неконструктивний характер контролю, низький рівень батьківського моніторингу, непомірність санкцій або їх повна відсутність; у різних сферах життєдіяльності дітей;
- підвищена конфліктність у повсякденному спілкуванні з дитям;
- недостатність або непомірність задоволення потреб дитини тощо [7, с. 199].

Коротко опишемо варіанти неправильного виховання в сім'ї. У літературі запропоновано різноманітні класифікації та типи неправильного виховання. Так, В. Гарбузов подає таку класифікацію типів неправильного виховання:

1. *Виховання за типом А (неприйняття, емоційне відторгнення)* – це авторитарне й сурове або байдуже, емоційно холодне ставлення, яке часто ігнорує індивідуальні особливості дитини.

2. *Виховання за типом Б (гіперсоціалізує)* – тривожно-недовірлива концентрація батьків на стані здоров'я дитини, її соціальному статусі серед товаришів, очікуванні успіхів у навчанні з недооцінюванням індивідуальних психологічних особливостей дитини.

3. *Виховання за типом В (егоцентричне)* – виражається у тому, що дитині нав'язується уявлення про Я як надцінність («кумир родини»). Інтереси інших ігноруються, приносяться їй у жертву [11, с. 489].

Окрім цього, багато авторів виокремлюють також відхилення у стилі батьківського виховання: перевага жіночих якостей, перевага чоловічих якостей, перевага дитячих якостей, розширення сфери батьківських відчуттів, страх втрати дитяти; нерозвиненість батьківських відчуттів, проєкція власних небажаних якостей, винесення конфлікту між подружжям у сферу виховання, суперечність (кожний із батьків використовує різні стилі виховання), «кругова оборона»: у відповідь на будь-які зауваження, претензії, поради від інших зляться, обурюються, конфліктують (усі погані, а моя дитина найкраща); педантично-підозрілий: ніколи і ні в чому не вірять дитині, контролюють будь-яку ситуацію, «попелюшка»: ставлення до дитини як до виконавача волі батьків, умови в сім'ї є деспотичними, дитина не отримує заохочення, підтримки, емоційної любові і підтримки; увіщувальний – тільки вмовляють і просять, але демонструють повну відсутність волі і безпорадності у прагненні вплинути на поведінку дитини [7].

Найбільшою мірою шкодять дитині непослідовний, змішаний стиль виховання, неузгодженість і суперечливість установок батьків на процес виховання, постійна непередбачуваність реакцій батьків позбавляє дитину відчуття стабільності навколишнього світу, породжуючи в неї підвищену тривожність.

Відомо, що почуття симпатії виконують значну роль у виховному процесі, а його порушення у батьків може спричинити негативні наслідки. Тому заслуговує на увагу класифікація основних стилів батьківської поведінки, запропонована І. Дубровіною, що досліджує методи впливу батьків на дітей, які виявляють негативні емоції, а саме:

1. «Командир-генерал». Цей стиль передбачає можливість будь-якої альтернативи, прагне тримати всі події під жорстким контролем, заперечує найменший вияв негативних емоцій. Зміст взаємин з дитиною («Зупинись!», «Схаменись!») зазвичай викликає у неї образу, бажання заперечувати і виявляти жорстокість. В основі ставлення – батьківська переконаність у тому, що всі права належать їм. Основними засобами впливу є накази, команди і погрози, спрямовані на всебічний і повсякчасний контроль.

2. «Батько-психолог». Деякі батьки виконують роль психолога і намагаються аналізувати проблему, що виникла. Це проявляється в тому, що дорослі ставлять численні запитання, спрямовані на діагностику, інтерпретацію й оцінку подій, вчинків, вважаючи, що таке право дає їм володіння «вищою знання». Батько-психолог повсякчас прагне пізнати всі деталі, що повністю позбавляє дитину бажання відкривати свої внутрішні почуття.

3. «Суддя». За дотримання цього стилю дитина вважається винною ще до ухвалення рішення. Єдина мета батька-судді – довести правомірність власної позиції.

4. «Священик». Подібний стиль наближається до менторства. Повчання переважно зводяться до моралізування з приводу того, що коїться. Всі висловлювання батьки, зазвичай, розпочинають словами «Ти повинен...» або «Ти не повинен», вважаючи, що таке ставлення забезпечить формування у дитини тільки «правильних» почуттів.

5. «Цинік». Батьки-циніки, як правило, переповнені сарказмом, намагаються в той чи інший спосіб принизити дитину. Вони демонструють свою перевагу за допомогою відчуження і відразі до того, що відбувається [1].

Описують також типи дисгармонійного виховання, пов'язуючи їх з порушенням ролі, яку виконує дитина в сім'ї. До найбільш типових належать: «*цап відбувайло*» – ця дитяча роль виникає в сім'ї, коли конфлікти та проблеми між батьками переходять на дитину. Вона проєктує на себе ті емоції батьків, як насправді вони відчувають один до одного; «*улюбленець*» – ця роль виникає тоді, коли батьки нічого не відчувають один до одного, а емоційний вакуум заповнюється перебільшеною турботою про дитину; «*бебі*» – дитина віддалена від батьків, витісняється із сімейних відносин, їй раз і назавжди приписано бути дитиною, від якої нічого не залежить; «*примірювач*» – дитина рано входить у складності сімейного життя, регулює та усуває батьківські конфлікти [7].

До причин, що знижують соціалізаційні можливості сім'ї, належить її певна відмежованість від здобутків психолого-педагогічної науки, зокрема незнання батьками сучасних технологій сімейного виховання дітей, мета яких полягає в поліпшенні внутрішньосімейних відносин, створенні сприятливих умов для функціонування сімейного колективу, усунення підґрунтя сімейних конфліктів і між дорослими членами, і між батьками та дітьми. Відсутність у батьків педагогічної культури або її недостатній рівень призводить до того, що сімейне виховання здійснюється «всліпу», що негативно впливає на дитину, її соціалізацію.

Нинішні сімейні труднощі в соціалізації дитини великою мірою зумовлені тим, що батьки, які виховувалися в умовах тоталітарної системи, з-поміж виховних настанов перевагу надають послушну і підпорядкуванню.

Проблема відносин між батьками і дітьми, які є фактором побудови дитиною картини соціального світу, часто ускладнюється загальною ситуацією, в якій опиняється сім'я. Так, за високого темпу соціального розвитку сім'я часто «не встигає» за його перебігом.

Висновок. Отже, сім'я є першою й вагомим соціальною групою, в якій дитина опановує культуру, суспільні норми, моральні пра-

вила, навички індивідуальної, спільної й колективної діяльності. Провідним чинником у формуванні особистості дитини є сімейне виховання, яке найповніше реалізується через батьківсько-дитячі стосунки. Допомога в розвитку дитини означає створення таких умов, за яких її фізіологічні, емоційні та інтелектуальні потреби задовольнятимуться достатньою мірою і на необхідному якісному рівні. Головну мету виховання дітей у сім'ї становить усебічний розвиток особистості, що поєднує духовне багатство, моральну чистоту, фізичну досконалість і успішний процес соціалізації.

Психолого-педагогічні дослідження доводять, що первинний інститут соціалізації – сім'я – часто негативно впливає на процес соціалізації дитини. Деструктивний вплив сім'ї, який виявляється у порушенні міжособистісних стосунках між батьками та дітьми, використанням дисгармонійних типів виховання дітей, психологічно-педагогічній неграмотності батьків, призводить до порушення процесу соціалізації дітей у сім'ї, яке проявляється у пасивності, замкнутості, агресивності, асоціальної поведінці, зниженні інтересу до культури, спорту (естетичний розвиток), діти не в змозі обрати для себе адекватний стиль соціальної поведінки, що породжує різні особистісні розлади: від соціального інфантилізму – до асоціальної та деліквентної поведінки. Тобто у такій сім'ї дитина стає жертвою негативної соціалізації, а не суб'єктом і об'єктом успішної соціалізації.

Перспективою подальшого дослідження є пошук основних шляхів корекції дисгармонійного виховання в сім'ях відповідно до їх типології, а також вивчення ролі психологів, батьків, вихователів щодо можливості оптимізації психосоціального, емоційного та особистісного розвитку дитини в дисгармонійній сім'ї.

1. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: курс лекцій / О. І. Бондарчук. – К.: МАУП, 2001. – 96 с.

2. Венгер А. Л. На что жалуетесь? Выявления и коррекция неблагополучных вариантов развития личности детей и подростков / А. Л. Венгер. – М.: Рига: Эксперимент, 2000. – 184 с.

3. Деніжна С. О. Етика і психологія сімейного життя: навчальний посібник / С. О. Деніжна, М. О. Сова. – К.: Вид. центр НУБіП України, 2010. – 212 с.

4. Дружинин В. Н. Психология семьи. – 3-е изд. / В. Н. Дружинин. – СПб.: Питер, 2008. – 176 с.: ил.

5. Эйдмиллер Э. Г. Семейный диагноз и семейная психотерапия: учеб. пособие для врачей и психологов / Э. Г. Эйдмиллер, И. В. Добряков, И. М. Никольская. – СПб.: Речь, 2003. – 332 с.

6. Капська А. Й. Соціальна робота: технологічний аспект / А. Й. Капська. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.

7. Карабанова О. А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования: учебное пособие / О. А. Карабанова. – М.: Гардарики, 2005. – 320 с.

8. Кравченко Т. В. Допомога батькам у вихованні дітей: методичні рекомендації для соціальних працівників / Т. В. Кравченко, І. М. Трубавіна. – К.: Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді Мін-ва України у справах молоді та спорту, Ін-т проблем виховання АПН України, 2005. – 99 с.

9. Кузікова С. Б. Теорія і практика вікової психокорекції: навч. посібник / С. Б. Кузікова. – Суми: Університетська книга, 2006. – 384 с.

10. Шнейдер Л. Б. Семья и истоки девиантного поведения детей и подростков / Л. Б. Шнейдер // Девиантное поведение детей и подростков. – М.: Академический проект; Трикета, 2005. – 360 с.

11. Шнейдер Л. Б. Семейная психология: учебное пособие для вузов. – 2-е изд. / Л. Б. Шнейдер. – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006. – 768 с.

Калька Н. Н., Васильева А. В. Психологические особенности деструктивного влияния семьи на социализацию ребёнка

Представлен детальний аналіз особливостей соціалізації ребенка под впливом сім'ї. Очерченні психологічні причини деструктивного впливу сім'ї на соціалізацію ребенка в ній. Велике уваження уделяється характеристиці основних типів дисгармонічного сімейного виховання дітей.

Ключевые слова: *сім'я, проблеми сім'ї, сімейне виховання, деформація сім'ї, деструкція, виховання, вихователський процес, психосоціальне розвиток ребенка, соціалізація, типи дисгармонічного виховання.*

Kal'ka N. N., Vasil'eva A. V. The psychological features of destructive effect of the family on the child's socialization

This article presents a detailed analysis of the characteristics of child's socialization under the influence of the family. The families that have a negative impact to socialization of the child include families where the parents are alcoholics, are drug addicts, leading an immoral life, in conflict toward the moral and legal norms of society, families of persistent conflicts between parents, parents and children, single-parent family, family who regularly assumed serious mistakes, failures in upbringing because of low level pedagogical culture of parents.

On violation of the child's socialization affects structural and psychological deformation of family. Structural deformation associated with its structural integrity and psychological deformation associated with interpersonal relationships. The authors describe the psychological causes of the destructive impact on the child and the violation of socialization.

All types of disharmonic upbringing have insufficient level of emotional acceptance of the child, the possibility of rejection and ambivalent emotional attitude, lack of reciprocity, low cohesion parents and families about the differences in the process of raising children, high levels of contradictions, the limitations of different spheres of children's life, increasing requirements for a child or a lack of demand, permissive-

ness, unconstructive nature of the control, low parental monitoring, sanctions intemperance or complete absence in different spheres of life of children, increased conflicts in everyday life, intemperance, or failure to meet the needs of the child, etc.

Also described typology of families that negative influence at the formation of the child personality. Much attention is paid to the characteristics of the main types of disharmonic family upbringing.

Key words: family, family's problems, familyupbringing, familystrain, upbringing, thechild, thechild'spsychosocial development, socialization, disharmonious upbringing types.

Стаття надійшла 29 листопада 2013 р.

УДК 316.472:316.621-058.56058.56

Р. І. Климків

СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ У СТРУКТУРІ ПРОСОЦІАЛЬНИХ ВЗАЄМИН ОСІБ, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ ІЗ ВИПРОБУВАННЯМ

Визначено поняття соціальної активності як складової просоціальних взаємин. Проаналізовано підходи до визначення соціальної активності, означено теоретичні моделі її структури, виокремлено структурні елементи соціальної активності, а також її вплив на формування просоціальних взаємин осіб, що відбувають покарання із випробуванням.

Ключові слова: соціальна активність, соціалізація, чинники соціальної активності, види соціальної активності.

Постановка проблеми. З огляду на особливість відбування покарання з випробуванням, а саме те, що засуджені особи ведуть звичайний спосіб життя, мають можливість працювати, навчатись, проживати зі своїми сім'ями, брати участь у житті місцевої громади, питання соціальної активності є важливим та актуальним, оскільки, обираючи цей вид покарання, держава ставить перед собою завдання відповідно до ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу України щодо вправлення і ресоціалізації засуджених, що охоплює: установлений порядок виконання та відбування покарання (режим); соціально-корисну працю; соціально-виховну роботу; загальноосвітнє і професійно-технічне навчання; громадський вплив. Проблема низької соціальної активності тісно пов'язана із адаптацією особи у суспільстві та її соціалізації. На жаль, в Україні соціальну активність осіб, які відбувають